

Эркебаев Э.

КООМДУК ПИКИР-РУХАНИЙ КУБУЛУШ

Эркебаев Э.

ОБЩЕСТВЕННОЕ МНЕНИЕ – ДУХОВНОЕ ЯВЛЕНИЕ

УДК: 371.382

Пикир руханий феномен иретинде субъекттин, топтун же коллективдин аң-сезиминде калыптанат. Демек, ар кандай пикир субъекттин аң-сезиминин абалынын көрүнүшү болуп саналат, анда баалоочу ой жүгүртүүнүн жардамы аркылуу социалдык реалдуулуктагы белгилүү объект чагылдырылат. Коомдук пикир - социалдык жалпылыктын аң-сезиминин абалынын көрүнүшү, анын жашоосунун өзгөчө өбөлгөсү. Коомдук аң-сезимдин абалы катары аң-сезимде басымдуу орунду ээлеген, анын мазмунун аныктаган идеялардын, көз караштардын жыйындысын кароого болот. Коомдук өнүгүүнүн ар бир конкреттүү – тарыхый баскычында социумдун аң-сезимине ар түрдүү саясий, нравальпс, философиялык ж.б. идеялар таандык болуп, аны чагылдыруунун интенсивдүүлүгүнөн көз карандылыкта коомдук аң-сезим өзгөчө мүнөзгө ээ болот.

Коомдук пикир социумдагы руханий кубулуштардын ичинен өзүнүн социалдык - саясий чөйрөгө тийгизген зор таасири менен өзгөчөлөнүп турат жана коомдук өнүгүүнүн дээрлик бардык баскычтарында ар тараптуу кызыгууларды жаратып келген. Чет өлкөлөрдө коомдук пикирди изилдөө боюнча атайын институттар түзүлүп, өзүнүн оң натыйжасын берүүдө. Ага карабастан коомдук пикир эң аз өздөштүрүлгөн социалдык феномендердин бири болуп саналат. Аталган кубулушту изилдөөдөгү кыйынчылыктар анын динамикалык мүнөзү, демократиялаштыруу процесси, тарыхый өзгөрүлүп туруучу касиети менен байланышкан. Андан тышкары коомдук пикир ар дайым мамлекеттин ички жана тышкы саясаты менен биримдикте аракеттенип келген, ошол себептүү бул көрүнүш идеологиялаштырышып, үгүт иштерине айланган.

Коомдук пикирдин онтологиялык аныктамасы боюнча бир нече кайчылаш көз караштарды, пикирлерди учуратууга болот. Б.А. Грушин бул кубулушту тарыхый планда өзгөрүп туруучу феномен иретинде изилдейт, ал эми В.Б. Житенев коомдук пикирди социалдык кызыкчылыктардын натыйжасында бириккен жалпы жана индивидуалдык көз караштардын субъективдүү реалдуулугу деп эсептейт¹. Гегель коомдук пикирди элдин каалоосу, анын ой жүгүртүүсү, ошондой эле массалык пикири, сунушу менен тыгыз байланышта кароо зарыл деп баса белгилеген². Анын көз карашы боюнча коомдук пикирдин ролу турмушту демократиялаштыруунун натыйжасында жогорулайт. Каралып жаткан

феномендин калыптанышына басма сөз органдары, массалык маалымат каражаттары зор таасирин тийгизет. Гносеологиялык планда коомдук пикир социумдун өнүгүшүн чагылдырат.

Коомдук пикирдин ар тараптуу аспектилерин социалдык психология менен катар этика да изилдейт. Аталган илим иликтенип жаткан кубулуштун системалуу мүнөздөмөлөрүн анализдеп, коомдук пикир менен моралдын диалектикалык байланышын аныктайт.

М.К. Горшков алгачкы общиналык коомдун массалык пикирин иликтеп, бул феноменди социалдык жөнгө салуучу иретинде талдоого алат³. Биздин пикирибизче аталган эки кубулушту бири-бири менен чаташтырбай талдоо зарыл. Аларды маанилеш түшүнүктөр иретинде кароо анализденип жаткан категорияны социалдык көрүнүш катары объективдүү анализдөөдө айрым кыйынчылыктарды туудурат. Бир топ изилдөөчүлөр коомдук пикирди калыптаныш жаткан мораль иретинде изилдөөгө аракет жасашат. Ал эми мораль закондордо, эрежелерде бекемделген руханий феномен катары каралат. Мындай көз карашты генетикалык планда гана туура деп эсептөөгө болот. Социалдык функциялануу планынан алып караганда жогоруда аталган эки кубулуш тең адамдардын ишмердүүлүгүн жөнгө салуучу руханий көрүнүш катары кызмат аткарып, бири-биринен тереңдиги, таасир тийгизүү өбөлгөлөрү жана күчү менен өзгөчөлөнүп турат. Коомдук пикир көптөгөн моралдык нормалардын жана эрежелердин түзүлүшүнө өбөлгө түзүп, аларды сактоого умтулат. Негизинен социалдык философия элдин, топтун, жалпы социумдун коомдук пикирин изилдесе, социологиянын иликтөө предмети болуп анча чоң эмес, б.а. кичи топтордун коомдук пикири саналат.

Көпчүлүк жагдайларда жалпы элдин пикири менен тигил же бул топтун пикирин бир кубулуш катары кароого болбойт деген ой басымдуулук кышат. Бирок аталган эки көрүнүш тең коомдук пикирге кирет. Б.а. коомдук пикирдин тигил же бул социалдык топко таандык экендиги анын өзгөчөлүктөрүн аныктайт, бирок анын түпкү касиеттерин жана сапаттарын жокко чыгарып, танбайт. Ошол эле учурда белгилеп өтүүчү жагдай: социалдык топтун пикирин ар дайым эле коомдук пикир катары кароо туура эмес. Бул жагдайда «коллективдүү пикир» жана «топтук пикир» сыяктуу терминдерди колдонуу максатка ылайыктуу.

Коомдук пикирге карата социалдык-философиялык анализ жүргүзүү аталган феномендин спецификалык белгилерин негиздөөгө мүмкүнчүлүк түзөт. Социалдык-философиялык анализдин маңызы

¹ Караныз: Горшков М.К. Общественное мнение. - М.: Знание, 1983. - 64 бет.

² Караныз: Агеев В.С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы. - М., 1990. - 135-бет.

³ Караныз: Горшков М.К. Общественное мнение. - М.: Знание, 1983. - 64 бет.

абстракциянын жогорку даражасын эле аныктабастан, ар кандай социалдык кубулушту башка көрүнүштөр менен диалектикалык байланышта кароонун сапаттык жаңы өбөлгөсүн негиздейт. Аталган феномен коомдук аң-сезимдин дээрлик бардык чөйрөсүн өз кучагына алып, анын натыйжасында социумдун бардык руханий чөйрөлөрүнүн сапаттык мүнөздө-мөлөрүнүн бири иретинде бааланат. Демек, социалдык философия изилденип жаткан кубулушту коомдук аң-сезимдин жашоо өбөлгөсү, бул кубулуштун тигил же бул даражада чагылдырылган абалы катары карайт.

Айрым авторлор коомдук пикирдин көп тараптуу аспектилерин изилдеген өзгөчө илимди түзүүнү сунушташкан. (опинио-ника). Бирок биздин пикирибизче коомдук пикирди атайын түзүлгөн илимдин негизинде гана эмес, салттуу түрдө изилденип келген каражаттар, жолдор, калыптанган илимдер (социалдык философия, социалдык психология) аркышуу талдоо жакшы натыйжа берет.

Коомдук пикир материалдык алып жүрүүчү менен тыгыз байланышкан, ал пикирдин күчүн, маңызын жана касиеттерин аныктайт. Элдик пикир калктын канчалык көп катмарынын алыш жүрүүчүсү катары чыкса, ал ошончолук кадыр-баркы менен өзгөчөлөнүп турат. Ар бир конкреттүү жагдайда коомдук пикир адамдын керек-төөлөрү менен кызыкчылыктарына таянып, аларды канааттандыруунун жана эске алуунун зарылдыгын белгилейт. Коомдук пикир социалдык-психологиялык феномен, массанын иш-аракетинин жана жүрүм-турумунун активдүү стимулятору катары коомдук стабилдүүлүктү талап кылат. Практика далилдегендей, адамдар чоң иш-аракеттерди жасоодон мурда ой жүгүртүшүп, аларды жалпы элдик пикир аркышуу баалашат.

Демократиялык, укуктук коомдо элдик пикир бир топ өнүгүүгө дуушар болуп, жаңы мазмун менен байыйт. Мындай жагдайга⁴ билимдин, маданияттын жана маалыматтын өнүгүшү, демократиянын өркүндөшү да белгилүү өбөлгө түзөт. Социалдык ой жүгүртүүнүн жаңы тиби болгон жалпы элдик пикирдин пайда болушун доордун прогрессивдүү өнүгүшүнүн законченемдүү натыйжасы катары кароого болот. Коомдук пикир социалдык топтордун, улуттарды, элдердин аң-сезиминде, акыл-эсинде болуп өтүүчү интеграциялык процесстерди, алардын сапаттык өнүгүшүн чагылдырат. Социумда үстөмдүк кылган идеялардын жана көз караштардын, сезимдердин, элестөөлөрдүн таасири астындагы аң-сезимдин багыттуулугу коомдук аң-сезимдин абалынын өзгөчөлүгүн түзөт. Абал - коомдук аң-сезимдин бирдиктүү көрүнүшү. Аңга басымдуулук кылган көз караштар, сезимдер коомдук аң-сезимдин мазмунун аныктоо менен бирге ага белгилүү сапаттарды ыйгарат⁵.

Коомдогу ар кандай аң-сезим кеңири элдик массага, ошондой эле анча чоң эмес топко тиешелүү болушу мүмкүн. Биринчи жагдайда сөз социалдык-психологиялык түзүлүштү (социалдык сезим, пикир, көңүл маанай, социалдык негиздер, баалуулук багыттары) камтыган, кеңири таркалган аң-сезим жөнүндө, ал эми экинчи жагдайда теория, концепция түрүндөгү руханий-идеологиялык түзүлүштү кучагына алган, чектелген аң-сезим тууралуу болушу мүмкүн. Алар бири-бири менен тыгыз байланышта аракеттенет. Пайда болуунун алгачкы этаптарында коомдук пикир сапаттык жактан аныкталбаган кубулуш катары функцияланат. Башкача айтканда, ал баштапкы баскычтарда курчап турган айлана-чөйрөдөгү кубулуштарга, окуяларга карата баалуулуктук-негиздөөчү жана эмоционалдык-эрткк мамилени чагылдырган багыттоочу реакция иретинде көрүнөт. Убакыт өткөн сайын коомдук пикирдин багыттуулугу, мазмуну, сапаттык жана сандык мүнөздөмөсү так аныктала баштайт. Натыйжада баалуулуктук ой жүгүртүү кадыр-баркка ээ болуунун негизинде коомдук аң-сезимде басымдуу орунду ээлеп, анын активдүүлүгүн стимулдаштырып, аныктап, коомдук турмушка белгилүү таасир тийгизет. Мыйдай жагдай коомдук пикирдин калыптанып бүтүшүн билдирет. Анда рационалдык, эмоционалдык жана эрктик башаттар дээрлик бирдей деңгээлде катышат. Ошентип, социумда функцияланган коомдук пикир социалдык-психологиялык жана идеологиялык компоненттердин органикалык биримдиги катары руханий бүтүндүктү түзөт. Демек, өзүнүн пайда болуу жана калыптануу процессинде коомдук пикир массалык аң-сезимдин реакциясын, анын өзгөчө көрүнүшүн, өбөлгөлөрүн чагылдырып, ал эми функциялануу баскычында чыгармачыл активдүүлүгү, аракети менен айырмаланган коомдук аң-сезимдин абалына өтөт. Изилденип жаткан феномен көпчүлүктүн баалоочу ой жүгүртүүсү катары айрым пикирлердин суммасын эмес, алардын органикалык биримдигин, коллективдүү эс-акылдын концентрацияланган мүнөздө чагылдырылышын белгилейт. Өзүнүн табияты боюнча монистикалык түзүлүш болуп эсептелген коомдук пикир ички биримдикке ээ болуп, көпчүлүк массага таянат.

Талдоого алынып жаткан кубулуштун объектисин тандап алуунун критерийи болуп тигил же бул жалпылыктын, адамдардын кызыкчылыктары эсептелет. Жалпы элдик пикирдин калыптанышы жана өнүгүшү коомдун аң-сезиминин абалынын көрүнүшү болуп саналат. Уникалдуу социалдык – интернационалдык баалоочу ой жүгүртүү иретинде коомдук пикир топтордун, улуттардын, элдердик кызыкчылыктарын чагылдырган маселелерге карата көз караштардын дал келишин, ага карата бирдиктүү мамилени чагылдырат.

Адабияттар:

1. Судас Л.Г. Некоторые методологические проблемы изучения общественного мнения // Вестн. Москов. Ун-та. Сер. 12. Теория научного коммунизма. -1984, №2. -С. 62-71.
2. Сумятин В.Н. Социально-историческая детерминация общественного мнения: проблемы типологии //

⁴ Караңыз: Горшков М.К. Общественное мнение. - М.: Знание 1983.-64 бет.

⁵ Караңыз: Агеев В.С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы. - М, 1990. - 135-бет.

Механизмы общественного развития и управления обществом. М., 1986. - С. 36 - 50.

3. Сумягин В.Н. Кловская А.Д. Общественное мнение и пути его формирования в развитом социалистическом обществе// Цивилизация как проблема исторического материализма. - М., 1983, ч. 1 - С. 52-62.
4. Сумягин В.Н. Античная риторика как средство формирования общественного мнения: проблемы

общественного развития и методологии социального познания. - типологии. - М., 1983. - С. 44 -57.

5. Современность: философские и правовые проблемы: Материалы 7 респ. науч.-теорет. конф. - Бишкек: Б.И., 2003. - 4.1. - 336 с; 4.2. - 335 с.